

JÓZEF SZYMAŃSKI

DEKANAT WOJNICKI W ŚWIETLE NIEKTÓRYCH UWAG O ORGANIZACJI DEKANALNEJ DIECEZJI KRAKOWSKIEJ W XIII—XVI W.

Powstanie organizacji dekanalnej pozostaje w dość ścisłym związku z powstaniem organizacji archidiakonalnej nowego typu, a więc z wydzielaniem okręgów archidiakońskich. Rosnący i coraz bardziej rozszerzający się zakres władzy archidiakona, domagał się dzielenia okręgów archidiakońskich na mniejsze, które dawały gwarancję sprężystszego wykonania funkcji administracyjnych.¹ Trudniejszą jest sprawa z ustaleniem genezy dekanatów polskich. Oczywiście zagadnienie to musi być rozwiązane na nieco innej podbudowie niż odnośnie do krajów Europy zachodniej, ze względu na swoistość organizacji Kościoła polskiego.

Teorie wygłoszone w nauce na temat genezy organizacji dekanalnej w zasadzie da się sprowadzić do poglądów wygłoszonych przez Haucka², który uważa, że dekanaty są wynikiem instytucji kościołów macierzystych, uwzględniając jednak takie czynniki, jak ośrodek administracji cywilnej czy wielkiej własności. Teza ta w zasadzie odpowiada twierdzeniu Zachorowskiego³, chociaż

---

¹ E. Griffe, *Les origines de l'archiprêtre de district*, „Revue d'histoire de l'Eglise de France”, 13 (1927) 16; B. Panzram, *Die schlesische Archidiakonate und Archipresbyterate bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts*, Breslau 1937, s. 129. Po złożeniu niniejszego artykułu ukazała się praca B. Kumora, *Początki organizacji dekanalnej na ziemiach polskich*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 7 (1960), z. 2, s. 89—101.

² A. Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, Berlin — Leipzig 1954⁸, t. II, s. 745; t. I, s. 212.

³ *Początki parafii polskich*, W: *Studia ku czci W. Zakrzewskiego*, Kraków 1908, s. 296.

można mu słusznie zarzucić, że sprawę rozwiązuje zbyt dogmatycznie i wąsko, twierdząc, że kościoły dekanalne, to dawne kościoły grodowe.⁴ Twierdzenie jego jednak zdaje się mieć słuszną podbudowę odnośnie do najstarszych dekanatów polskich. Zobaczmy bowiem, jak sprawa ta wygląda w świetle stosunków w diecezji krakowskiej, która pierwsza spośród diecezji polskich wprowadziła podział na dekanaty.⁵

Pierwsza wzmianka o dekanacie w diecezji krakowskiej pochodzi z połowy XIII w.⁶ Później i to stosunkowo w niedługim czasie, wzmianki o dekanatach szybko się mnożą, a z lat dwudziestych XIV w. mamy już nawet spisy parafii, jakie należą do poszczególnych dekanatów. W tym właśnie, najstarszym, wykazie dekanatów krakowskich, w rejestrach świętopietrza, mamy wymienione między innymi takie dekanaty, jak: Wawrzyńczyce,⁷ Sącz,⁸ Bytom (na przemian ze Sławkowem),⁹ Korczyn,¹⁰ czy Iłża (na przemian z Lelowem).¹¹ A przecież te miejscowości to ośrodki handlowe, gdyż albo leżą na skrzyżowaniu dróg kupieckich, albo też tutaj znajduje się komora celna czy targowisko i to zawsze niemal o najstarszej metryce źródłowej. Często te elementy są powiązane z miejscowym kościołem parafialnym. Co więcej, niektóre z nich to ośrodki miejskie pochodzące z najwcześniejszej kolonizacji na prawie niemieckim miejskim.¹²

⁴ Z. Kaczmarczyk, *Monarchia Kazimierza Wielkiego*, Poznań 1947, t. II, s. 76.

⁵ Zob. T. Silnicki, *Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV*, Warszawa 1953, s. 352.

⁶ MPH, t. IV, s. 299: [...] *quidam parochianus Gotsalci archipresbiteri de Iasel* [...].

⁷ MPV, t. I, s. 373; jest tutaj komora celna i targowisko. Zob. S. Weyman, *Cła i drogi handlowe w Polsce piastowskiej*, Poznań 1938, s. 135; K. Maleczyński, *Najstarsze targi w Polsce*, Lwów 1926, s. 195.

⁸ MPV, t. I, s. 143; komora celna — Weyman, op. cit., s. 133.

⁹ MPV, t. I, s. 369, 305; targowisko w obu miejscowościach — Maleczyński, op. cit., s. 131; kasztelanie — Z. Wojciechowski, *Ze studiów nad organizacją państwa polskiego za Piastów*, Lwów 1924, s. 16—23.

¹⁰ MPV, t. I, s. 151; komora celna — Weyman, op. cit., s. 131.

¹¹ MPV, t. I, s. 138; t. II, s. 399; targowiska — Maleczyński, op. cit., s. 192 i 193. Kasztelania w Lelowie — Wojciechowski, op. cit., s. 34—35.

¹² Bytom — 1254, Sławków — 1279, Iłża — 1257, Lelów — 1343. Zob. Maleczyński, op. cit. jak w przypisach 7, 9 i 11.

Tego zaś typu ośrodki świadomie były związane z ośrodkami administracyjnymi.¹³ Ważną rolę odgrywały w tym również grody kasztelańskie, które szczególnie nadawały się do ściągania cła.¹⁴ Te zaś powstawały głównie w dawnych ośrodkach plemiennych, stanowiąc centrum dla terytorium plemiennego.¹⁵ O powiązaniu dekanatów z targowiskami świadczy chociażby mapka załączona do pracy Maleczyńskiego, który ponadto wskazuje na powiązania najstarszych kościołów z targowiskami.¹⁶

Zatem tezy Haucka i Zachorowskiego, mimo pewnych modyfikacji są do przyjęcia.¹⁷ Elementy, które ich zdaniem warunkują fakt, że taką a nie inną miejscowość wybierano na siedzibę dekanatu, siedzibę przynajmniej nominalną, są dość ściśle powiązane ze sobą i trudno rozważać je w oderwaniu od siebie.

W najstarszym wykazie dekanatów diecezji krakowskiej, w r. 1341, pojawia się po raz pierwszy dekanat wojnicki.¹⁸ Lecz już ta pierwsza wzmianka o dekanacie wojnickim komplikuje zagadnienie genezy dekanatu wojnickiego. Zaliczone bowiem do niego parafie, w r. 1326 wchodzi w skład dekanatu określonego jako tarnowski.¹⁹ Aż do początku XVI w. nie ma wyraźnych dowodów na to, czy były dwa dekanaty: tarnowski i wojnicki, czy też był jeden tylko, a wobec tego tarnowski czy wojnicki.

¹³ Weyman, op. cit., s. 15.

¹⁴ Tamże, s. 88.

¹⁵ Wojciechowski, op. cit., s. 54.

¹⁶ Maleczyński, op. cit., s. 58. Wymienia tu z miejscowości najbardziej nas interesujących Chełm i Wawrzyńcyce.

¹⁷ Jeszcze w r. 1577 dekanat lipnicki jest określany jako *decanatus lipnicensis seu chelmensis*. Archiwum Kapituły Krakowskiej, [Liber retaxationum] 1577, k. 30. Charakterystycznym jest również, że dekanat ten obejmuje Bochnię, mimo że ta od połowy XIII w. jest ważniejszym centrum gospodarczo-administracyjnym niż Lipnica Murowana czy Chełm. Podobna sytuacja istnieje w dekanacie skalskim, o którym w r. 1513 czytamy: *decanatus Vischoczyce alias in Skala*. Archiwum Kapituły Krakowskiej, *Regestrum contributionis* [...] 1513, k. 55. Podobnie z Dębicą (*decanatus Dambycza nunc in Pylschno*). Tamże, k. 63'. Ten ostatni wypadek zdaje się świadczyć, że była tendencja do przenoszenia siedzib dekanalnych do ośrodków administracyjnych, gdyż Pilzno było siedzibą powiatu.

¹⁸ MPV, t. II, s. 178.

¹⁹ MPV, t. I, s. 136.

W r. 1513 bowiem dopiero pojawiają się obok siebie dwa oddzielne dekanaty: tarnowski i wojnicki.²⁰ Odtąd też w wykazach przedstawiających organizację dekanalną diecezji krakowskiej nie ma na ten temat żadnych wątpliwości.

Powstaje zatem zasadnicze pytanie, czy w XIV—XV w. był dekanat wojnicki czy tarnowski? Zachorowski bez żadnych zastrzeżeń przyjmuje istnienie dekanatu wojnickiego,²¹ Kaczmarczyk zaś uważa, że dekanat istniał najpierw w Tarnowie a potem został przeniesiony do Wojnicza i znów do Tarnowa z powrotem,²² zaś T. Ładogórski,²³ S. Inglot²⁴ i B. Kumor²⁵ bez zastrzeżeń przyjmują istnienie jedynie dekanatu tarnowskiego, który obejmował i Wojnicz.

Zagadnienie genezy dekanatu wojnickiego, a w szczególności rozwiązanie pytania czy w XIV—XV był dekanat wojnicki czy tarnowski jest jednak dosyć pogmatwane. Rozwiązania szukać

²⁰ Archiwum Kapituły Krakowskiej. *Regestrum contributionis* [...] 1513, k. 21' i k. 20.

²¹ L. c., s. 76.

²² Op. cit., t. II, s. 74—75.

²³ *Studia nad zaludnieniem Polski XIV w.*, Wrocław 1958, s. 201.

²⁴ *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV w.*, Lwów 1925, s. 82—89.

²⁵ *Powstanie i rozwój organizacji parafialnej w Małopolsce południowej do końca XVI w.*, „Sprawozdanie TNKUL”, 9 (1958) 98. Twierdzi również, że dekanat wojnicki powstał w XV w. Na temat tego twierdzenia nie mogę się wypowiedzieć, ponieważ jest ono znane jedynie ze streszczenia obszerniejszej pracy, w którym autor nie przytacza szczegółowej argumentacji. Tenże autor twierdzi, że już w połowie XII w. istniał dekanat tarnowski z siedzibą w Tarnowie. Zob. B. Kumor, *Najstarsze parafie Tarnowa*, „Currenda”, 108 (1958) 272. Uważa, że siedziba tego dekanatu istniała w parafii w Zawadzie pod Tarnowem (kościół św. Marcina), którą niesłusznie zalicza do parafii tarnowskich, gdyż wieś ta nawet dzisiaj jeszcze nie należy do miasta, zaś pierwszy znany dziekan tarnowski (czy wojnicki) Mirosław, pojawiający się w 1326 r. jest proboszczem rzeczywiście w Tarnowie ale przy kościele Najśw. Marii Panny, obecnie katedralnym. W r. 1400 zaś jedynie terytorium parafii przy kościele św. Marcina w Zawadzie oraz jego uposażenie zostało włączone do kolegiaty tarnowskiej. Zob. MPV, t. I, s. 136; F. Herzig, *Katedra, niegdyś kolegiata w Tarnowie*, Tarnów 1900, s. 10, 20; J. E. Dutkiewicz, *Tarnów*, Warszawa 1954, s. 27.

będziemy na podstawie przekazów źródłowych, jakie doszły do naszych czasów a następnie będziemy próbować odszukać w obu miejscowościach elementów, które by w jakiś sposób odpowiadały teoriom wygłoszonym na temat powstania organizacji dekanalnej.

Zestawmy najpierw przekazy źródłowe:

rok	dekanat wojnicki	dekanat tarnowski	inne określenia
1326	—	MPV, t. I, s. 136	—
1341	MPV, t. II, s. 178	—	—
1350	—	—	decanatus de Tharnow nunc est de Woynicz (MPV, t. II, s. 337)
1353	—	MPV, t. II, s. 182	—
1354	—	—	decanatus de Tarnow vel Gora (MPV, t. II, s. 428)
1355	—	—	decanatus de Gora (MPV, t. II, s. 411)
1357	MPV, t. II, s. 289	—	—
1358	—	—	decanatus de Gora (MPV, t. II, s. 297)
1462	Acta Capitulum, ed. B. Ulanowski, s. 22	—	—
1470	Archiwum Diecezjalne w Tarnowie	—	—
po 1470	—	—	decanatus Tarnoviensis alias Tuchoviensis (J. Długosz, Liber beneficiorum, t. II, s. 305)
1513	Liber retaxationum k. 20	k. 21'	—

W zestawieniu tym znaczną rolę odgrywa miejscowość Góra Zbylitowska. Jak zobaczymy będzie ona stanowiła klucz do rozwiązania całego zagadnienia. Zestawmy jeszcze parafie, jakie wchodzi w skład dekanatu:

dekanat? 1326 — 1358	wojnicki 1513	tarnowski 1513
Tarnów		Tarnów
Góra (Zbylitowska)		Góra (Zbylitowska)
Grodecz ²⁶		
Jurków		Jurków
Skrzyszów		Skrzyszów
Szynwałd		Szynwałd
		Lisia Góra
Łękawica		Łękawica
		Zalasowa
		Piotrkowice
		Poręba
Radlna		Poręba Radlna
Ryglice		Ryglice
Tuchów		Tuchów
Wojnicz	Wojnicz	
Jasień	Jasień	
Wierzchosławice	Wierzchosławice	
Gwoździec	Gwoździec	
Opatkowice	Opatkowice ²⁷	
	Brzozowa	
	Wola Jurgonis	
Siemiechów	Siemiechów	
Łoniowa	Łoniowa	
Dębno	Dębno	
Pleśna	Pleśna	
	Olszyny ²⁸	
Szczepanów	Szczepanów	
	Jadowniki	
	Bożęcin	
Radłów	Radłów	
	Jodłówka	
Gosprzydowa ²⁹		
Tymowa ²⁹		
Poręba Spytko ²⁹		

²⁶ Zapewne kościół św. Marcina we wsi Zawada.

²⁷ Opatkowice — dzisiaj Zakliczyn.

²⁸ Parafia ta powstała w r. 1441. AGZ, t. V, s. 113.

²⁹ Parafia ta w r. 1513 wchodziła w skład dekanatu lipnickiego.

dekanat? 1326—1358	wojnicki 1513	tarnowski 1513
Iwkowa ²⁹ Gnojnik ²⁹ Biesiadki ²⁹ Uszew ²⁹ Czchów ²⁹ Złota ²⁹ Gromnik ³⁰		

W powyższym zestawieniu celowo pominięto wykaz Długosza, z *Liber beneficiorum* zatytułowany: *Decanatus Tarnoviensis alias Tuchoviensis*.³¹ Dekanat ten według Długosza ma należeć do archidiakonatu sądeckiego, tymczasem ten od chwili erekcji aż do r. 1765 nie zmieniał swych granic,³² a dekanat wojnicki aż do r. 1751 należał do archidiakonatu krakowskiego.³³ Również sam wykaz jest bardzo błędnie sporządzony. Podczas gdy Tuchów został zaliczony do dekanatu sądeckiego, podobnie jak Uszew czy Jasień,³⁴ to Chronów, położony na zachód od tych parafii zaliczony został do rzekomego dekanatu tarnowskiego, czyli tuchowskiego. Z tych względów zestawienia Długosza nie można tutaj brać pod uwagę, zwłaszcza, że jego niekompletność, bardzo widoczna w tej części, wskazuje, że są to chyba jedynie notatki robocze autora, a nie wypracowany już ostatecznie tekst dzieła.

Więcej słów wyjaśnień należy się jeszcze wykazowi z r. 1513. Jak wynika z zestawienia tego, na zachód od dekanatu wojnickiego (nie uwidoczniło tego w wykazie), istnieje enklawa należąca do dekanatu tarnowskiego. Są to parafie: Tymowa, Gosprzydowa i Poręba Spytko. Wszystkie trzy występują już w wykazach świętopietrza pod nazwą: *Libertas Thimonis* (Tymowa), *Libertas Gothfridi* (Gosprzydowa) i *Poręba Spytkonis* (Poręba Spytko). Już Długosz utożsamiał wyraźnie *Libertas Thimonis* z Tymową

³⁰ Parafia ta w r. 1513 wchodziła w skład dekanatu bobowskiego.

³¹ J. Długosz, *Liber beneficiorum*, Cracoviae 1864, t. II, s. 304.

³² Zob. J. Szymański, *Powstanie i organizacja archidiakonatu wojnickiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 5 (1958), z. 4, s. 86 n.

³³ Tamże.

³⁴ Długosz, op. cit., t. II, s. 272 i 276.

oraz Libertas Gothfridi z Gosprzydową.³⁵ Natomiast Poręby Spytko nie zna. Tymczasem w wykazie z r. 1513 wszystkie trzy wsie pojawiają się w dekanacie tarnowskim, ale są określone jako Libertas Gotphridi, Libertas Timonis oraz Poręba Spythkonis.³⁶ Natomiast w dekanacie lipnickim w tymże samym wykazie znajdujemy wsie nazwane: Thimowa i Gothprzydowa.³⁷ Nie ma natomiast tutaj Poręby Spytko. Identyczna sytuacja jest w *Liber retaxationum* z r. 1527,³⁸ 1561³⁹ oraz z r. 1577.⁴⁰

Porównując budowę wszystkich czterech wykazów łatwo zauważyć, że niemal we wszystkich szczegółach odnośnie do podziału administracyjnego terytorium diecezji krakowskiej wykazują filiacje. Należy zatem przyjąć, że w tym zakresie oparły się one na wykazie z r. 1513. A zatem mielibyśmy jeden w zasadzie przekaz, który podaje dwie wsie w dwóch brzmieniach nazwy i w dwóch różnych dekanatach i to wcale nie sąsiednich (z rozważań w tym stadium na razie eliminujemy Porębę Spytko). Tymczasem w *Liber retaxationum* z r. 1529 mamy w dekanacie lipnickim wymienione Thimowa i Gothprzydowa,⁴¹ zaś tenże wykaz wcale nie wspomina o Libertas Thimonis i Libertas Gothphridi ani w dekanacie tarnowskim, ani w lipnickim. Identyczna sytuacja jest w *Liber retaxationum* z r. 1539.⁴² Porównując wszystkie sześć wykazów również bez trudności można stwierdzić, że te dwa ostatnie (z r. 1529 i 1539) nie wykazują żadnych związków ani między sobą, ani też z czterema pozostałymi. Zatem mamy dwa, niemal współczesne wykazy, które wymieniają Tymową i Gos-

³⁵ MPV, t. I, s. 136, 208, 303, 382, 394; II, s. 188, 194, 203, 213, 222, 232, 241, 250, 259, 266, 274, 282, 289, 337, 395, 436. D ł u g o s z, op. cit., t. II, s. 270—271.

³⁶ Archiwum Kapituły Krakowskiej. *Regestrum contributionis* [...] 1513, k. 22' i 23.

³⁷ Tamże, k. 17'.

³⁸ Archiwum Kapituły Krakowskiej. *Liber retaxationum* [...] 1527, k. 37', 46' i 48.

³⁹ Archiwum Kapituły Krakowskiej. [*Liber retaxationum*] 1561, k. 30, 34 i 34'.

⁴⁰ Archiwum Kapituły Krakowskiej. [*Liber retaxationum*] 1577, k. 32, 32' i 85.

⁴¹ Archiwum Kapituły Krakowskiej. *Liber retaxationum* [...] 1529, s. 80—81 i 150.

⁴² Archiwum Kapituły Krakowskiej. [*Liber retaxationum*] 1539, k. 19.

przydową jedynie w dekanacie lipnickim. Wydaje się zatem, że sporządzający wykaz z r. 1513 popełnił błąd podając dwie wsie w dwóch różnych nazwach, i co więcej, umieszczając je dwukrotnie w dwóch różnych dekanatach, co za nim powtórzyli autorzy wykazów z r. 1527, 1561 i 1577. Wniosek z tego jednak jasny, że obie te parafie należy zaliczyć do dekanatu lipnickiego, zwłaszcza, że do tegoż dekanatu zaliczają je również akta wizytacji Padniewskiego z r. 1570.⁴³

Bardziej skomplikowana sprawa jest z Porebą Spytko. We wszystkich bowiem sześciu wykazach występuje ona w dekanacie tarnowskim,⁴⁴ chociaż wspomniana już wizytacja Padniewskiego zalicza ją do dekanatu lipnickiego,⁴⁵ i do którego należała jeszcze w XVIII w.⁴⁶ Wydaje się, że i tutaj zaszła identyczna pomyłka, jak w wypadku Tymowy i Gosprzydowy, chociaż miała inną podstawę: prawdopodobnie przynależność tej wsi do dóbr „państwa tarnowskiego” wpłynęła na złączenie jej z dekanatem tarnowskim. Mimo to, i tę parafię skłonny jestem zaliczyć do dekanatu lipnickiego.

W ten sposób przedstawia się baza źródłowa, na podstawie której przyjdzie nam rozstrzygać zagadnienie, jak już wyżej podkreślono, dość skomplikowane. Z kolei sprawdzimy czy elementy, które warunkowały decyzję o wyborze jakiegoś kościoła na dekanalny miały miejsce w Tarnowie czy w Wojniczu.

Tarnów po raz pierwszy wzmiankowany jest w r. 1105, jako wieś benedyktynów tynieckich. Jest to wzmianka o bardzo wątpliwej wartości, nie tyle co do treści, ile co do chronologii.⁴⁷ Później wieś przeszła w ręce rodu Łabędziów i Leliwitów. Ci ostatni prowadząc forsowną kolonizację swych posiadłości, w r. 1327 uzyskują całą wieś Tarnów, która w r. 1330 otrzymuje prawa

⁴³ T. G l e m m a, *Wizytacje diecezji krakowskiej z lat 1510—1570*, „Nasza Przeszłość”, 1 (1946) 78.

⁴⁴ Archiwum Kapituły Krakowskiej. [*Libri retaxationum*]: 1513 — k. 23, 1527 — k. 48, 1529 — s. 133, 1539 — k. 22', 1561 — k. 34, 1577 — k. 85.

⁴⁵ G l e m m a, l. c., s. 78.

⁴⁶ S z y m a ń s k i, l. c., s. 94 i tenże, *Z dziejów wizytacji archidiakońskich*, „Roczniki Humanistyczne”, 8 (1959), z. 2, s. 263.

⁴⁷ Z. K o z ł o w s k a-B u d k o w a, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej*, Kraków 1937, s. 29—33, 142—143. KDTyn., s. 1 (nr 1).

miejskie.⁴⁸ Zapewne przed r. 1327 powstał tutaj kościół parafialny,⁴⁹ który już w r. 1326 jest wzmiankowany po raz pierwszy.⁵⁰ Założycielami tego kościoła byli Tarnowscy, jakby na to wskazywał patronat, zatem nie stało się to dalej jak na przełomie XIII—XIV w. Niemniej daleko wcześniej, może już w XII w. istniał kościół w pobliskiej wsi Zawadzie (Grodzisko),⁵¹ wchłonięty później przez parafię tarnowską z chwilą erekcji w r. 1400 kolegiaty. Przy kościele tym istniała również parafia.⁵² Aż do końca XIV w. Tarnów jest miastem, które dopiero zaczyna zdobywać znaczenie gospodarczo-administracyjne, zawsze jednak w ramach ośrodka wielkiej własności. Rozwijający się w mieście handel, dzięki protekcji właścicieli, którzy zresztą już w r. 1364 wykupili prywatne wójtostwo,⁵³ uzyskuje szereg ułatwień, a w r. 1363 powstaje tutaj komora celna.⁵⁴ Około r. 1340 zaczęto budowę zamku tarnowskiego,⁵⁵ po ukończeniu którego Tarnów stał się ośrodkiem administracyjnym wielkiej własności Tarnowskich. Ambicje ich znajdują wyraz nie tylko w dziedzinie politycznej, ale również i na polu kościelnym. Dzięki zabiegom Jana z Tarnowa wojewody sandomierskiego w r. 1400 dochodzi do erekcji kolegiaty i kapituły przy kościele parafialnym.⁵⁶ Oto obraz XIV-wiecznego Tarnowa, który w zasadzie nie uległ już poważniejszym zmianom w XV w. Jak z tego wynika, w XIII w. Tarnów nie odgrywał jeszcze większej roli, natomiast zaczyna rósć w znaczenie od połowy XIV w., aby w XV w., nabrać niewątpliwego znaczenia i zacząć oddziaływać pod tym względem na najbliższą okolicę, spychając tym samym inne sąsiednie miasta na drugi plan.

Jak natomiast wyglądają dzieje Wojnicza? Pierwsza wzmianka historyczna o nim odnosi się do r. 1079⁵⁷ i łączy się z pierwszą

⁴⁸ Dutkiewicz, op. cit., s. 23—24.

⁴⁹ Herzig, op. cit., s. 8.

⁵⁰ MPV, t. I, s. 135.

⁵¹ Dutkiewicz, op. cit., s. 28.

⁵² Tamże, s. 27; Herzig, op. cit., s. 10, 20.

⁵³ Dutkiewicz, op. cit., s. 26.

⁵⁴ Weyman, op. cit., s. 135.

⁵⁵ Dutkiewicz, op. cit., s. 28.

⁵⁶ Herzig, op. cit., s. 10—11.

⁵⁷ MPH, t. III, s. 67 n.

wzmianką o kościele, przy którym niedługo powstała i parafia w pełnym tego słowa znaczeniu.⁵⁸ W r. 1146 jest wzmiankowany po raz pierwszy kasztelan wojnicki.⁵⁹ Prawa miejskie otrzymało podgrodzie wojnickie w r. 1277,⁶⁰ zaś miejscowy gród, zresztą pochodzenia prehistorycznego,⁶¹ pełnił funkcje grodu kasztelańskiego, dla terytorium sięgającego po Wisłokę i Wisłok na wschodzie oraz dolny bieg Dunajca (w skład tej kasztelanii wchodził również Tarnów). Tego typu grody kasztelańskie wskazują na powiązania z grodami plemiennymi i szczepowymi jeszcze z czasów przedpiastowskich.⁶² Wojnicz leżący u wylotu z doliny Dunajca na Nizinę Sandomierską, stał się centrum osadnictwa już w okresie grodziskowym,⁶³ zaś w w. XII—XIII w jego okolicach rozpostarło się osadnictwo o charakterze militarno-gospodarczym. Tutaj znajdują swe uposażenia takie rody jak mazowieckich Pierzchałów czy śląskich Gierałtów i Ławszowitów.⁶⁴

Miasto zostało lokowane nie tylko w centrum administracyj-

⁵⁸ J. S z y m a ń s k i, *Początki parafii w Wojniczu*, „Sprawozdania TNKUL”, 9 (1958) 107—109.

⁵⁹ Joachim z Luborzycy. *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum*, ed. R y k a c z e w s k i, Parisiae 1862, s. 193, St. A r n o l d, *Terytoria plemienne w ustroju administracyjnym Polski piastowskiej (w. XII—XIII)*, W: *Prace Komisji dla Atlasu Historycznego Polski*, Kraków 1927, z. 2, s. 84 przypuszcza, że kasztelania wojnicka już pod koniec XI w. posiadała wyznaczone nawet linearne granice.

⁶⁰ J. E. D u t k i e w i c z, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, Warszawa 1952, t. I, z. 3, s. 18.

⁶¹ Archiwum m. Wojnicza w Archiwum Państwowym Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, nr 1.

⁶² H. L a n g e r ó w n a, *System obronny doliny Dunajca w XIV w.*, Kraków 1929, s. 2; W o j c i e c h o w s k i, op. cit., s. 54.

⁶³ J. Ż u r o w s k i, *Skarby halsztackiego okresu z doliny Dunajca*, W: *Prace i materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne*, Kraków 1927, t. IV, s. 90, 91; W. S e m k o w i c z, *Geograficzne podstawy Polski Chrobrego*, „Kwartalnik Historyczny”, 39 (1925) 287—289.

⁶⁴ W. S e m k o w i c z, *Władcy polscy na tle porównawczym słowiańskim*, „Kwartalnik Historyczny”, 22 (1908) 606; tenże, *O początkach rodu Gierałtów i fundacji klasztoru norbertanów w Brzesku*, „Miesięcznik Heraldyczny”, 2 (1909) 17—23; L. P i e r z c h a ła, *Pierzchałowie — Gierałtowie*, „Miesięcznik Heraldyczny”, 15 (1936) 170—172, 184—187; tenże, *Pochodzenie rodu Gierałtów-Ośmiorogów. Przyczynek do osadnictwa Małopolski w XII w.*, „Miesięcznik Heraldyczny”, 17 (1938) 7—12.

nym i osadniczym, ale również w miejscu dawnego metryką targowiska, położonego przy ruchliwym trakcie ruskim, zwanym później gościńcem ropczyckim, od którego istniało połączenie ze starą drogą węgierską i młodszą ruską.⁶⁵ Tędy przeciągały karawany kupieckie a i kupcy wojniccy zajmowali się handlem.⁶⁶ O prężności życia kościelnego w Wojniczu świadczy fakt, że już w r. 1329 jest tutaj wikary⁶⁷ oraz cały szereg proboszczów wojniczkich zajmujących wysokie stanowiska wśród duchowieństwa diecezjalnego, do czego jeszcze później wrócimy. Obraz prężności Wojnicza uległ pewnym zmianom na korzyść Tarnowa w XV w., niemniej i jego znaczenie administracyjne utrzymało się nawet pod koniec tego wieku,⁶⁸ nie mówiąc już o tym, że nieprzerwanie, aż do pierwszego rozbioru Polski był ośrodkiem administracyjnym królewskiej starostwo niegrodowe.⁶⁹

Na podstawie przedstawionych powyżej obrazów dziejów Tarnowa i Wojnicza oraz uwzględniając to co już zostało powiedziane na temat genezy organizacji dekanalnej, wydaje się, że nie będzie błędnym twierdzenie, że już wśród pierwszych dekanatów diecezji krakowskiej, istniejących w połowie XIII w. znajdował się i dekanat wojnicki.⁷⁰

⁶⁵ J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 1953, s. 49; Weyman, op. cit., s. 114—115.

⁶⁶ Świadczą o tym liczne zwolnienia od cła na miejscowej komorze celnej (KDMłp, t. I, s. 114, t. III, s. 160, 190, 208; AGZ, t. III, s. 35) oraz akt lokacyjny Wojnicza i zwolnienie kupców wojnickich od cła w Krakowie z r. 1381 (Archiwum m. Wojnicza w Archiwum Państwowym Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, nr 4).

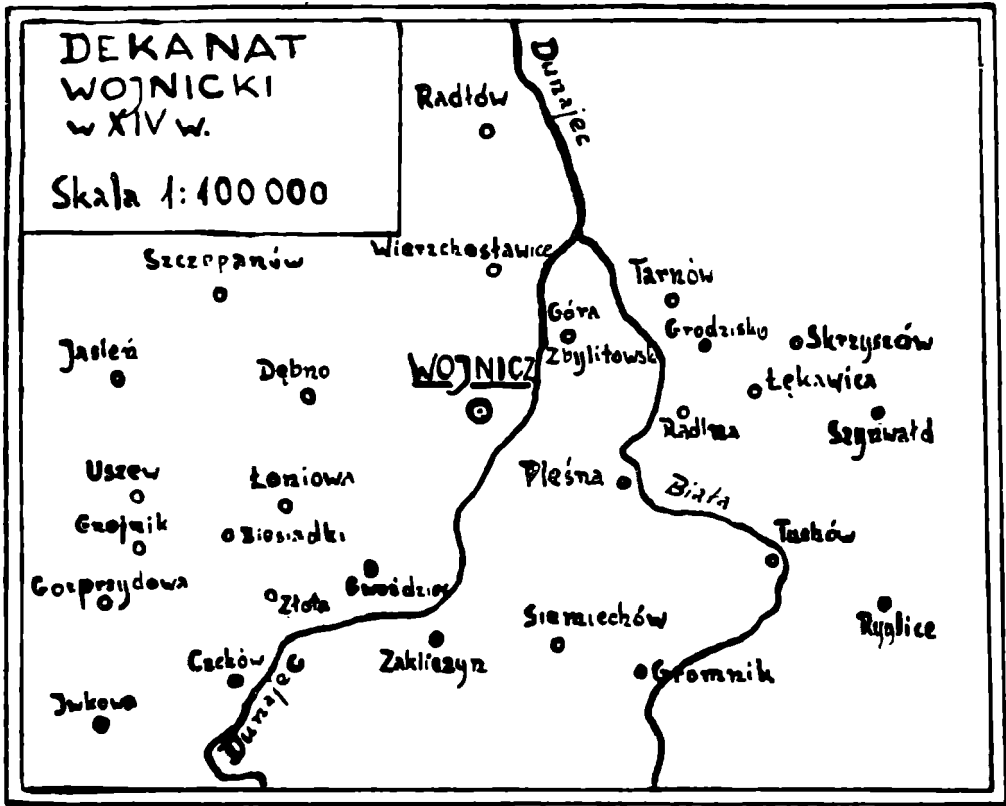
⁶⁷ KDMłp., t. I, s. 418 (występuje w dokumencie razem z proboszczem wojnickim).

⁶⁸ W r. 1503 np. tutaj odbywa się sejmik województwa krakowskiego. Zob. F. Piekosiński, *Laudum wojnickie*, „Rozprawy Akademii Umiejętności, Wydział Historyczno-Filozoficzny”, 35 (1898) 106 nn.

⁶⁹ K. Czernyński, *O dobrach koronnych b. Rzeczypospolitej*, Lwów 1870, s. 111.

⁷⁰ Należy zauważyć, że obszar dekanatu wojnickiego (czy tarnowskiego?), jaki można ustalić na podstawie MPV, jest zgrupowany wokół miejscowości należących do kasztelanii wojnickiej. Zob. Wojciechowski, op. cit., s. 37—38, Arnold, l. c., s. 93. Wobec ustaleń Langerówny, op. cit., s. 14 oraz M. Niwińskiego, *Nieznany dokument Kazimierza Wielkiego dla kościoła parafialnego w Czchowie*, „Ateneum Kapłańskie”, 42 (1938) 503—508

Jak zatem rozwiązać trudności, jakie płyną z przekazów źródłowych XIV i XV w., a zwłaszcza już z XIV w., które wskazują aż na trzy siedziby dekanatu: Wojnicz, Tarnów i Górę Zbylitowską?

W r. 1326 proboszczem w Tarnowie jest Mirosław, który pełni zarazem funkcje dziekańskie.⁷¹ W tym czasie dekanat nosi nazwę tarnowskiego, co wskazywałoby na fakt, że nazwa jest zależna od miejscowości, w której rezyduje dziekan. Następny proboszcz tarnowski jest wzmiankowany pod r. 1346 (Mikołaj),⁷² lecz dekanat nosi nazwę wojnickiego. Tymczasem w Wojniczu wtedy

na temat kasztelanii czchowskiej i czechowskiej, przyjętych przez redakcję *Historii Polski*, Warszawa 1958, t. I, mapy, terytorium rzekomej kasztelanii czchowskiej należy również zaliczyć do kasztelanii wojnickiej. Wszystkie niemal miejscowości z rzekomej kasztelanii czchowskiej w r. 1513 znalazły się w dekanacie lipnickim.

⁷¹ MPV, t. I, s. 135, 295; Herzig, op. cit., s. 8.

⁷² MPV, t. III, s. 312.

jest proboszczem Grzegorz, kanonik sandomierski (1345—1353).⁷³ Wprawdzie nie wiadomo o nim, czy pełnił funkcje dziekańskie, jednak można przypuścić to ze względu na jego godność kanoniczną. Przypuszczalnie zmarł on pod koniec 1353 r., lub na początku 1354 r. i oto w tych latach dekanat określany jest już jako tarnowski lub „de Gora” (Zbylitowska).

Prawdopodobnie więc dziekanem został proboszcz z Góry Zbylitowskiej, miejscowości mało znanej dla kolektora-cudzoziemca, który notatkę sporządził. Dlatego też określa on dekanat również jako tarnowski, gdyż Tarnów ze względu na Leliwitów był mu zapewne bardziej znany, zaś Góra Zbylitowska od Tarnowa jest oddalona o 6 km zaledwie. Za słusnością takiego postawienia sprawy zdają się przemawiać również wzmianki z lat 1354—1357, kiedy dekanat nosi nazwę wszystkich trzech miejscowości, nie wyłączając i Wojnicza i co najciekawsze nawet w tak wąskich ramach czasowych, jakim jest jeden rok.

W tej sytuacji nie można zlekceważyć również XV-wiecznego przekazu Długosza, który mówi, że istnieje dekanat tarnowski, czyli tuchowski i zalicza do niego Wojnicz.⁷⁴ Przekaz ten w każdym razie wskazuje, że w tym czasie nie zaszły żadne zmiany na interesującym nas terenie w zakresie organizacji dekanalnej. Również i sposób sporządzenia zapisu wskazuje, że pod względem nazewnictwa nie zaszła jeszcze stabilizacja, gdyż zdaje się stąd wynikać, że funkcje dziekańskie pełnił w tym czasie proboszcz tuchowski. W r. 1462 bowiem występuje Maciej, proboszcz w Górze Zbylitowskiej, dziekan wojnicki. Jest on wyraźnie nazwany *decanus voyniciensis*.⁷⁵ Istnieje również dokument z r. 1470 ustalający grunta prepozyta wojnickiego, w którym występuje w charakterze świadka proboszcz w Górze Zbylitowskiej — ten sam Maciej — określony także jako dziekan wojnicki.⁷⁶ Data ta dla naszego zagadnienia ma niezmiernie ważne znaczenie, gdyż należy pamiętać, że *Liber beneficiorum* Długosza jest niemal współ-

⁷³ KDKK, t. I, s. 29 n.; KDTyn., s. 84; MPV, t. II, s. 430; J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich*, Radom 1926, s. 82.

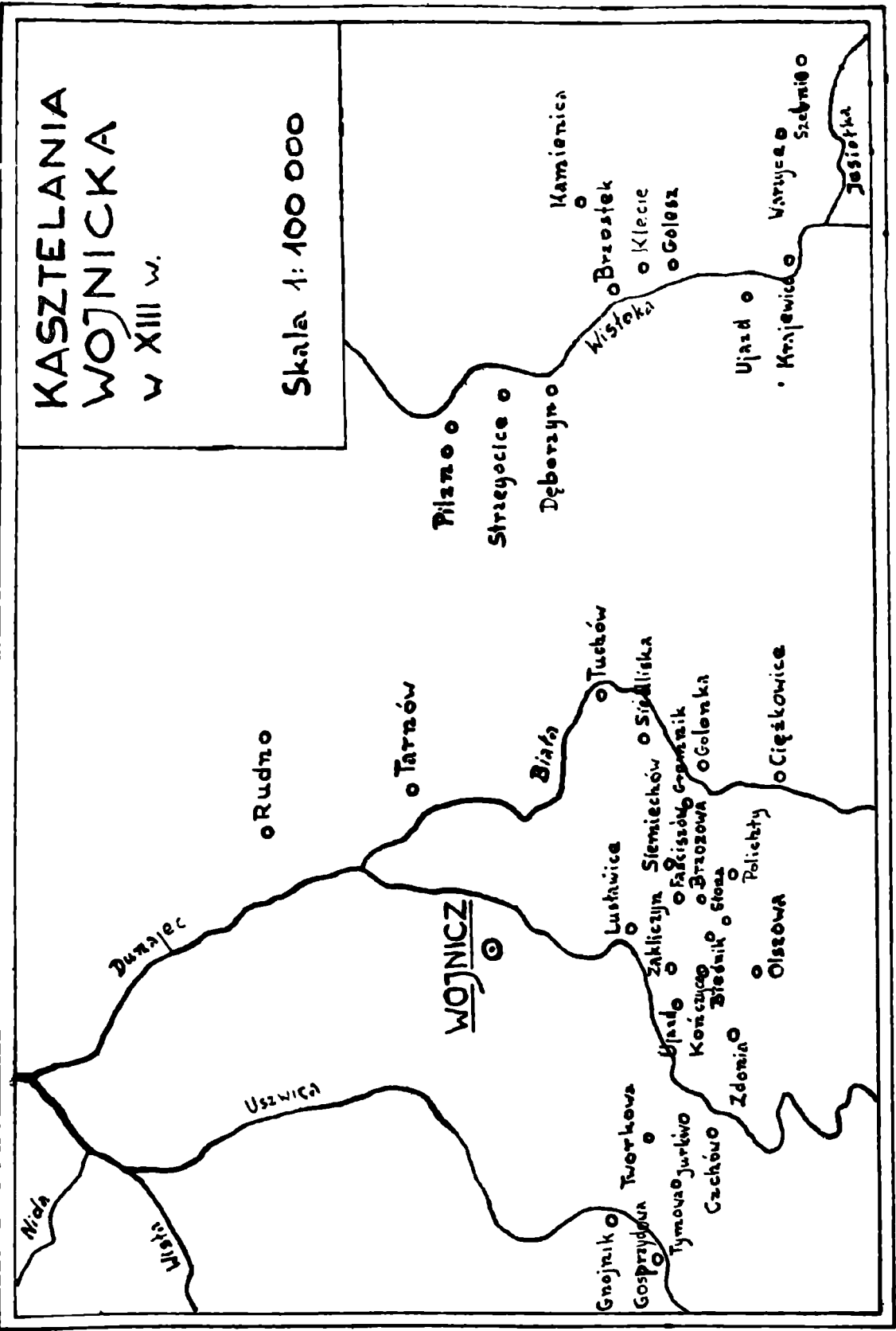
⁷⁴ Op. cit., t. II, s. 304.

⁷⁵ *Acta capitulorum cracoviensis et plocensis selecta*, ed. B. Ulanowski, Kraków 1891, s. 22.

⁷⁶ Archiwum Diecezjalne w Tarnowie,teczka Wojnicz.

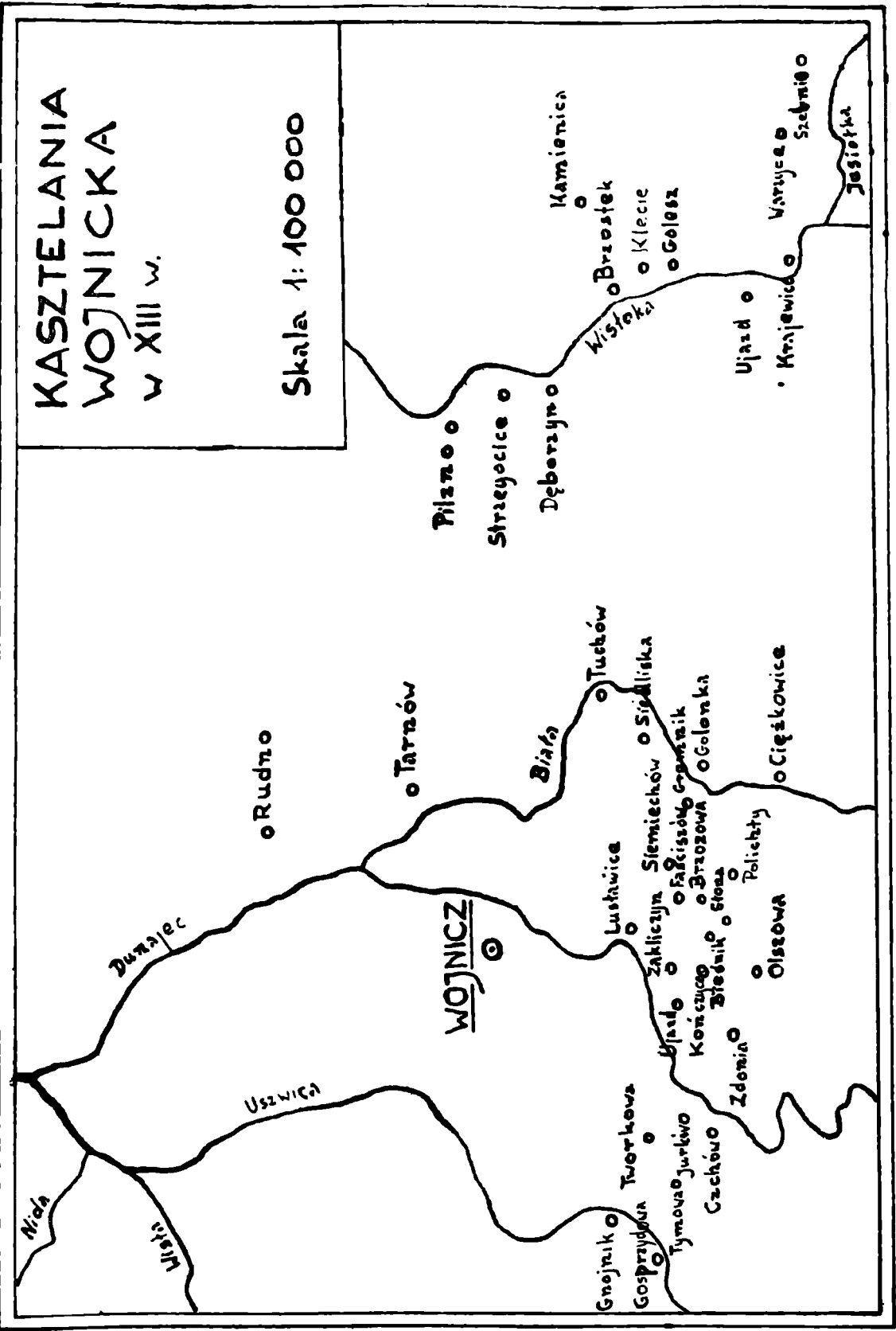
KASZTELANIA WOJNICKA w XIII w.

Skala 1:100 000

KASZTELANIA WOJNICKA w XIII w.

Skala 1:100 000

czesny tej dacie. Określana bowiem jako tom drugi część *Liber beneficiorum* powstała po r. 1470.⁷⁷

Z powyższych dokumentów wynika również niezbicie, że w tym czasie istnieje dekanat wojnicki, zaś parafia Góra Zbylitowska należy do niego. Zwróćmy uwagę, że parafia ta w spisach XIV w. należy do tegoż dekanatu, podczas, gdy w wykazie z 1513 r., kiedy już wyraźnie są rozdzielone dekanaty wojnicki i tarnowski, parafia w Górze Zbylitowskiej należy do dekanatu tarnowskiego, a nie do wojnickiego.⁷⁸

Stąd więc wniosek dalszy, że dekanat tarnowski powstał w latach 1470—1513. Problem, w jakich okolicznościach to się stało, wymaga odrębnego studium, zwłaszcza, że prawdopodobnie zostało to dokonane w ramach jakiejś szerszej zakrojonej reformy organizacji dekanalnej, zważywszy, że wówczas od dekanatu wojnickiego odpadło kilka parafii do dekanatu lipnickiego oraz jedna do bobowskiego.⁷⁹

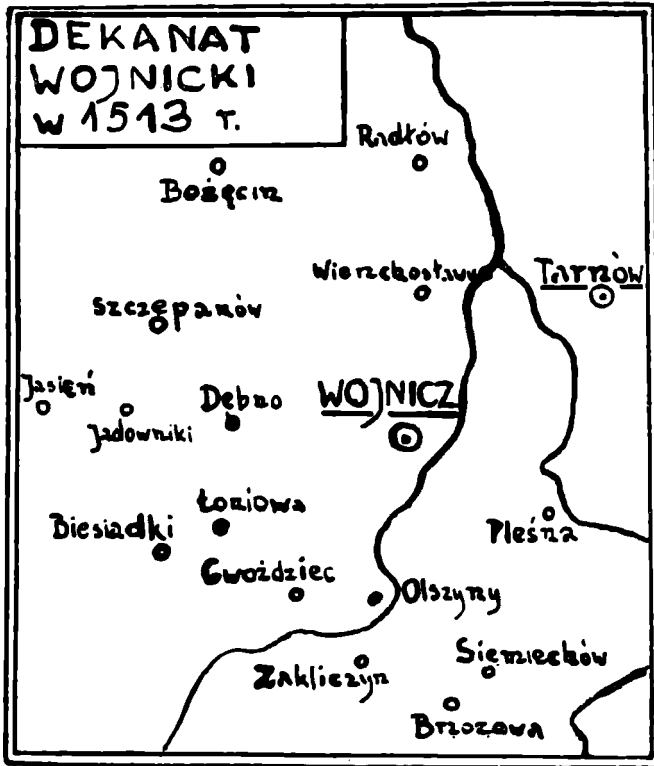
⁷⁷ Inglot, op. cit., s. 9.

⁷⁸ Archiwum Kapituły Krakowskiej, *Regestrum contributionis* [...] 1513, k. 21'.

⁷⁹ Zob. zestawienie wyżej, s. 80—81.

Może przyczyn wyodrębnienia dekanatu tarnowskiego należy szukać w powstaniu prepozytury tarnowskiej w r. 1416,⁸⁰ która swym zasięgiem objęła jedynie sześć parafii. Była to rzecz niezwykła, gdyż prepozytura w zasadzie odpowiadała okręgowi archidiakonałnemu, a te albo obejmowały kilka dekanatów, albo wcale nie dzieliły się na dekanaty. Tymczasem w wypadku tarnowskim parafie te chyba zostały wyjęte spod władzy dziekana,

skoro w r. 1462 na równi z archidiaconami i dziekanami występuje prepozyt tarnowski (obok dziekana wojnickiego) i to jako reprezentant podległych mu proboszczów, podobnie zresztą jak i inni archidiaconowie i dziekani. Charakterystycznym jest fakt, że w roku tym nie ma śladu dziekana tarnowskiego, mimo, iż pojawiają się w przytoczonym akcie wszyscy dziekani z terenu diecezji krakowskiej.⁸¹ Również utworzenie dekanatu tarnowskiego w latach 1470—1513 z terytorium podanym w wykazie

⁸⁰ T. Silnicki, *Organizacja archidiaconatu w Polsce*, Lwów 1927, s. 124; Herzig, op. cit., s. 14.

⁸¹ *Acta capitulorum*, s. 21—22.

z r. 1513 musiało wydać się jakąś anomalią, która nie rozwiązywała komplikacji prawnych, ale jeszcze bardziej je pogłębiała, skoro w r. 1542 władzę prepozyta tarnowskiego rozciągnięto na resztę parafii wchodzących w skład dekanatu tarnowskiego. W ten sposób dekanat tarnowski terytorialnie pokrył się z prepozyturą tarnowską.⁸²

Rozważania na temat: dekanat wojnicki czy tarnowski, pozwalają na poczynienie wniosków natury ogólniejszej. Na dziewności dekanatów diecezji krakowskiej, jakie wymieniają wykazy świętopietrza, tylko odnośnie do siedmiu nie ma wątpliwości co do siedziby dekanatu. Zatem dwuznaczność wojnicko — tarnowska nie jest jakąś sytuacją wyjątkową, ale raczej zjawiskiem naturalnym. Raczej jednoznaczność jest tutaj zjawiskiem wyjątkowym. Mimo to wydaje się, że nie może być mowy tutaj o częstym przenoszeniu siedzib dekanalnych, jak sprawę tę próbuje rozwiązać Kaczmarczyk.⁸³ Rozwiązania trzeba szukać gdzie indziej.

Już wyżej zwróciłem uwagę na fakt, że jeszcze w XVI w. pisze się o dekanacie lipnickim *seu chelmensis*.⁸⁴ Ciekawym jest, że w wypadkach świętopietrza terytorium tego dekanatu jest raz nazywane dekanatem Niegowieć,⁸⁵ a drugi raz Szczyrzyc.⁸⁶ Dlaczego więc przez cały XVI w. tradycja każe nazywać ten dekanat chełmskim? Pamiętajmy jednak, że Chełm (nad Rabą) jest jednym z najstarszych targowisk i komorą celną,⁸⁷ oraz że tego typu ośrodki powstawały w miejscowościach, które dla pewnego terytorium stanowiły jakieś centrum. Targowisko i komora celna w Chełmie była ponadto w jakiś sposób związana z istniejącym tu już w XII w. kościołem.⁸⁸

Wydaje się, że z tych powodów tradycja XVI-wieczna nie jest

⁸² Herzig, op. cit., s. 14.

⁸³ Op. cit., t. II, s. 76.

⁸⁴ Zob. przypis 17.

⁸⁵ MPV, t. I, s. 123.

⁸⁶ MPV, t. I, s. 368.

⁸⁷ Maleczyński, op. cit., s. 192; Weyman, op. cit., s. 129. Targ jest po raz pierwszy wymieniony w r. 1198 (KDMłp., t. II, s. 12—16, nr 375), zaś komora celna w r. 1260 (*Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. III, nr 37).

⁸⁸ Maleczyński, op. cit., s. 58.

bez znaczenia. Zwróciłem już uwagę, że terytorium XIV-wieczne dekanatu wojnickiego wykazuje tendencje do objęcia parafii, które leżą w granicach terytorium kasztelanii wojnickiej.⁸⁹ Wobec pewnej płynności, jaka zachodzi w odniesieniu do siedzib dekanalnych można by postawić twierdzenie, że aż do połowy XV w. a może nawet do końca tego wieku organizacja dekanalna była pozbawiona ściśle określonej siedziby, aczkolwiek okręgi dekanalne były wyznaczone nawet linearnie (oczywiście z chwilą, gdy zostały tak określone granice poszczególnych parafii). Stąd biorą swój początek rozbieżności w określaniu dekanatów w wykazach świętopietrza. Nasuwa się tutaj pewna analogia między organizacją archidiakonalną i dekanalną oraz między charakterem władzy archidiakońskiej i dziekańskiej.⁹⁰

Wspomniałem na samym początku, że obie instytucje pozostają z sobą w dość ścisłym związku. Tutaj wskażę na niektóre elementy stanowiące różnicę pomiędzy nimi. Archidiakoniat nowego typu miał za zadanie powiązać parafie z biskupem, dlatego też był jakby surogatem jego funkcji. Stąd też wynikała konieczność ustalenia dla niego siedziby, zaś wykonywanie funkcji sądowych czy fiskalnych domagało się stworzenia pewnej administracji, która bez stałej siedziby w zasadzie nie jest do pomyslenia.⁹¹ Ponadto urząd archidiakona został związany z godnością w kapitule bądź w kolegiackiej, bądź w katedralnej.⁹² Przeciwnie zaś dziekan. Jego urząd był związany z beneficjum proboszczowskim i to nigdy z określonym na stałe, ale dowolnie wybieranym przez mianującego (praktyka taka utrzymała się do dziś); zakres jego działalności raczej nie domagał się stałego miejsca pobytu (dziekani byli w zasadzie zobowiązani do odbywania kongregacji dekanalnych i jakiegoś pierwsiastkowego czuwania nad klerem parafialnym). Dziekan był raczej mężem zaufania biskupa czy archidiakona niż urzędnikiem, aczkolwiek używano go również do czynności administracyjnych, np. pośrednictwo w podawaniu

⁸⁹ Zob. przypis 70.

⁹⁰ Na niektóre z nich zwróciłem uwagę w pracy *Z dziejów wizytacji archidiakońskich*, s. 274—278, oraz *Uwagi o organizacji archidiakonatu w Polsce*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 6 (1959), z. 3, s. 51—52.

⁹¹ Silnicki, *Organizacja archidiakonatu*, s. 151—156.

⁹² Tamże, s. 56—61 i 89—145.

proboszczom zarządzeń biskupich, czy też w promulgowaniu uchwał synodalnych. Inne ich czynności administracyjne są raczej typu sprawozdawczego i niewiele mają wspólnego z procedurą postępowania administracyjnego, która rzeczywiście domagałaby się stałego miejsca urzędowania i to jak najbardziej dostępnego dla interesantów. W naszym konkretnym wypadku Góra Zbylitowska była raczej trudno dostępna, skoro leżała z boku od gościńca łączącego Tarnów z Wojniczem.

Podsumowując rozważania powyższe należy stwierdzić, że:

1. Okręgi dekanalne wykazują tendencję do objęcia swym zasięgiem parafii leżących w zasięgu pewnego związku terytorialnego (gospodarczego lub administracyjnego).

2. Okręgi dekanalne, aczkolwiek określone nawet linearnie pozbawione były jakichś określonych konkretnie centrów w postaci stałych siedzib niezależnych od osoby sprawującego funkcję dziekana.

3. Jednakże ujawniała się tendencja do określenia ich nazwą miejscowości, która w stosunku do okręgu i jego terytorium spełniała jakieś centralne zadanie. Częstszą była jednak praktyka nazywania ich nazwą miejscowości, w której aktualnie dziekan posiadał beneficjum proboszczowskie. W praktyce jednak bardzo często był to proboszcz takiej właśnie centralnej parafii.

4. Pod koniec XV w. w diecezji krakowskiej została dokonana jakaś szerszej zakrojona reorganizacja sieci dekanalnej.

5. Początków dekanatu wojnickiego należy szukać jeszcze w połowie XIII w., zaś tarnowskiego pod koniec XV w.

LE DOYENNÉ DE WOJNICZ A LA LUMIÈRE DE CERTAINES OBSERVATIONS RELATIVES À L'ORGANISATION DÉCANALE DU DIOCÈSE DE CRACOVIE DU XIIIe DU XVe SIÈCLE

L'origine de l'organisation décanale en Pologne est liée, comme en Occident, avec l'institution de l'archidiaconé de type nouveau; il convient cependant de noter aussi d'autres facteurs relevant de la situation spécifiquement polonaise. Les premières mentions concernant les doyennés du diocèse de Cracovie datent de la moitié du XIIIe siècle. Au début du XIVe siècle on peut déjà établir l'étendue territoriale de certains doyennés quoique les sources n'écartent pas tous les doutes en ce qui concerne les résidences des doyens particuliers, mais on peut admettre qu'on les installait dans des centres

commerciaux (carrefour, douane, marché) ou dans les plus anciennes villes organisées à la base du *ius teutonicum*. Les localités en question jouaient également un rôle considérable dans le système de l'administration d'Etat (châtellenies).

Malgré certaines difficultés que présente l'interprétation des sources (les documents du commencement du XIIe siècle ayant trait au doyenné de Wojnicz indiquent, comme siège du doyen, Wojnicz, Tarnów et Góra Zbylitowska), l'analyse des conditions locales nous fait admettre que vers la moitié du XIIIe siècle a été créé un doyenné ayant Wojnicz pour centre. Le doyenné de Tarnów par contre n'a été organisé que dans les années 1470—1513.

A la suite de l'analyse des sources se rapportant au doyenné de Wojnicz, nous sommes à même d'établir certains principes qui présidaient à la création de l'organisation décanale dans le diocèse de Cracovie: 1. les circonscriptions décanales avaient la tendance à englober des unités territoriales économiques ou administratives; 2. au départ les doyennés n'avaient pas de centre (siège du doyen) bien déterminé; 3. à côté de la pratique d'attribuer aux doyennés le nom de paroisse où résidait le doyen, se développait de plus en plus la tendance à une stabilisation non seulement terminologique mais aussi effective: c'est pourquoi les doyennés finissaient par porter le nom de la localité centrale, même si le doyen n'y résidait pas.

La division en doyennés, établie vers la moitié du XIIIe siècle, ne fut considérablement modifiée qu'à la fin du XVe siècle lorsque dans l'archidiaconé de Cracovie au moins (le plus important), on a procédé à une nouvelle division décanale.